

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Teze diplomové práce

**Teorie koalic a utváření Rady města Plzně pro období
2014-2018**

Bc. Jana Apolínová

© 2017 ČZU v Praze

Souhrn:

Tato diplomová práce se zabývá analýzou poznatků o teorii koalic a jejich aplikací na proces utváření Rady města Plzně pro období 2014 až 2018. V teoretické části práce je nejprve obecně charakterizována územní samospráva České republiky na úrovni statutárního města. Následně je definován pojem koalice a je představena teorie her, na kterou teorie koalic navazuje. V práci je dále představen vývoj teorie koalic a jednotlivé modely utvářených koalic. Následující kapitoly se zabývají představením souvisejících teoretických poznatků. V praktické části práce je zpracována charakteristika města Plzně, jsou zde shrnuty volební výsledky a podoby utvářených koalic od roku 1994 do posledních komunálních voleb v roce 2014. Následuje charakteristika politických stran v zastupitelstvu v aktuálním volebním období. V poslední části práce je provedena analýza volebních výsledků posledních komunálních voleb, na které jsou následně aplikovány poznatky z teoretické části práce se snahou predikovat podobu možných koalic. Přiblížen je zde i význam městských obvodů v politickém systému města. Následuje zpracování výsledků kvalitativního výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jak v praxi povolební vyjednávání o podobě koalice probíhalo. V práci se podařilo prokázat, že povolební vyjednávání v Zastupitelstvu města Plzně je ovlivňováno prostředím, ve kterém se nachází, a není tak možné na základě teoretických poznatků teorie koalic předvídat výsledky povolebního vyjednávání.

Klíčová slova:

teorie koalic, minimální vítězná koalice, stranický systém, politická strana, rada města, zastupitelstvo města, primátor, volby, lokální demokracie, město Plzeň

Cíl a metodika:

Cílem této diplomové práce je aplikovat poznatky teorie koalic na proces utváření koalice v Zastupitelstvu města Plzně pro období 2014-2018 a tím zjistit, zda lze dle těchto teoretických předpokladů předvídat výsledky procesu povolebního vyjednávání na komunální úrovni.

V práci jsou dále vymezeny čtyři dílčí cíle.

Prvním dílčím cílem je shrnout dosavadní teoretické poznatky, které byly o teorii koalic publikovány. Existují dvě tradice této teorie a to americká a evropská. Tato práce představuje

základní charakteristiky obou z nich, jejich teoretiky a konkrétní podoby definovaných koalic – například minimální vítězné či nadměrné koalice a i s jejich subtypy.

Druhým dílčím cílem je aplikovat teoretické poznatky na získaná data. V praktické části práce jsou představeny volební výsledky voleb do Zastupitelstva města Plzně v roce 2014 a dle získaných poznatků z teoretické části práce jsou predikovány podoby potenciálně vytvořitelných minimálních vítězných koalic s nejmenším počtem křesel, s nejmenším počtem členů a minimální vítězné ideově propojené koalice.

Třetím dílčím cílem je vyhodnotit aplikovatelnost teorie tvorby koalic na komunální úrovni. Na základě realizace druhého cíle je v práci provedeno zhodnocení této aplikovatelnosti a také zvážení vhodnosti jejího užití na komunální úrovni.

Posledním dílčím cílem je získat pomocí systematického dotazování informace o průběhu povolebních vyjednávání o podobě konkrétní koalice. Polostrukturovaným dotazováním zástupců vyjednávacích týmů politických stran a hnutí o podobě vyjednávání utvořené koalice bylo zjištěno, jakým způsobem byla vyjednávání vedena a na základě jakých proměnných bylo rozhodnuto o finálním složení utvořené koalice.

Při zpracování této diplomové práce byl využit metodologický pluralismus, díky němuž bylo možné získat komplexní soubor dat potřebný ke správnému a celistvému zkoumání daného tématu.

Ke zpracování teoretické části práce byla autorkou nejprve provedena analýza souvisejících teoretických konceptů. Poznatky z těchto dat byly následně zaneseny do textu formou kompilace. K psaní diplomové práce bylo využíváno různých zdrojů informací. Kromě studia odborné literatury složené z knih a sborníků, článků v odborných periodikách, příslušných zákonů či oficiálních internetových portálů institucí souvisejících s tématem byly zkoumány i články z regionálního tisku. Z odborné literatury bylo čerpáno z dostupných zdrojů v českém a anglickém jazyce. Z české literatury bylo nejvíce poznatků o teorii koalic čerpáno z děl autorů Stanislava Balíka, Ladislava Cabady, Petra Jüptnera a Kamila Švece. Teoretické informace o politických stranách a stranických systémech, případně o politické opozici, pochází nejčastěji z knih Miroslava Nováka a Michala Kubáta. Ze zahraničních děl byla využívána nejčastěji díla Maurice Duvergera, Giovanni Sartoriho či Michaela Lavera.

Ve vlastní práci byla zpracována případová studie města Plzně a zde utvářených koalic. Nejprve byla představena charakteristika města ze socioekonomického a politického hlediska. Následně byly zanalyzovány volební výsledky voleb do Zastupitelstva města Plzně v období od roku 1994 do současnosti. Na závěr této části práce byla zpracována charakteristika

politických stran, které jsou součástí zastupitelstva v aktuálním volebním období. Podklady pro tuto charakteristiku pochází jak z knižních zdrojů, tak z webových stránek jednotlivých stran, ale i z osobních rozhovorů se zástupci daných politických stran.

V kapitole výsledky a diskuze byla provedena analýza výsledků voleb do Zastupitelstva města Plzně v roce 2014. Na tyto volební výsledky byly aplikovány tři teorie minimálních vítězných koalic, podle kterých byly vygenerovány typy koalic, jež by na základě těchto volebních výsledků měly předpoklad vzniku. Následovalo zhodnocení výsledků této aplikace. Dále byla představena charakteristika koalic na úrovni velkých městských obvodů v Plzni.

K pochopení postupu a motivace stran k utvoření současné koalice v Zastupitelstvu města Plzně bylo provedeno kvalitativní šetření metodou polostrukturovaného dotazování zástupců vyjednávacích týmů politických stran a hnutí, které jsou součástí Zastupitelstva města Plzně ve volebním období 2014 až 2018. Validita kvantitativního výzkumu byla zajištěna oslovením zástupců všech stran, které se vyjednávání o podobě koalice v zastupitelstvu účastnily.

Teoretická část:

Teorie koalic navazuje na teorii her, která byla utvořena původně jako ekonomický model chování racionálních aktérů v určitých situacích. Teorie her rozlišuje dvě tradice a to americkou a evropskou. V americké tradici je motivací aktérů k utvoření koalice zisk mocenských postů a hovoří se tedy o ní jako o *office-seeking theory*. Jedinou racionální podobou koalice je minimální vítězná, tedy taková, ve které se o exekutivní posty dělí co nejmenší počet hráčů. Minimální vítězné koalice je možno dále dělit na minimální vítězné koalice s nejmenším počtem křesel, tedy ty, jejichž počet členů se rovná $50\% + 1$ členovi, a minimální vítězné koalice s nejmenším počtem členů, které se vyznačují přítomností co nejmenšího možného počtu stran, které stačí k zajištění minimální potřebné většiny.

Na tento model navazuje evropská tradice, která vznikla jako reakce na kritiku neaplikovatelnosti teorie v prostředí evropských politických systémů. Tato tradice považuje za základní motivaci tvůrců koalic prosazení politického programu, tedy *policy-seeking* a do proměnných, které mají během vyjednávání vliv na podobu budoucí vlády, přidává ideologické hledisko. Předpokládá se tedy vznik minimálních vítězných ideologicky propojených koalic.

Obě představené tradice je možno považovat za tzv. ideál typy, které se v praxi většinou nevyskytují. Žádná strana se nemůže dlouhodobě spojovat s kýmkoliv bez ohledu na program,

jelikož by tím riskovala ztrátu svého elektorátu. Současně však není pro stranu dobré dlouhodobé nepodílení se na vládě z důvodu nemožnosti vytvoření ideologicky shodné koalice. To by vedlo pravděpodobně ke ztrátě členské základny.

Kromě minimálních vítězných koalic zná teorie i další typy a to koalice s nejmenší programovou vzdáleností členů, velké koalice, nadměrné koalice a menšinové vlády.

Praktická část:

Na území města Plzně se od vzniku samostatné České republiky konaly volby do zastupitelstev obcí celkem šestkrát. Z provedené analýzy výsledků těchto voleb vyplývá, že v Zastupitelstvu města Plzně nejsou ve většině případů utvářeny minimální vítězné koalice. Jedinou výjimku tvořilo první volební období v letech 1994 až 1998, během kterého došlo k sestavení tohoto typu koalice, nicméně její fungování bylo zajištěno podporou opoziční ČSSD, která výměnou za spolupráci získala v Radě města Plzně dva posty radních. Dvakrát ze šesti případů došlo k vytvoření velké koalice, která vzniká spojením dvou největších subjektů v zastupitelstvu (zde vždy ODS + ČSSD). V obou případech měly strany po vytvoření koalice více než minimální počet mandátů potřebný k zajištění většiny. V polovině případů pak byly v Zastupitelstvu města Plzně utvořeny koalice nadměrné, kdy tedy součástí společenství byl minimálně jeden z koaličních partnerů, který byl k zajištění minimální většiny nadbytečný. Strany se shodují, že preferují koalice, které zajišťují bezpečnou většinu v zastupitelstvu, jež je důležitá pro jejich bezproblémové, životaschopné a účinné fungování.

Plzeňský stranický systém je tvořen převážně politickými stranami a hnutími, které mají celorepublikovou působnost, a dále je doplněn o menší regionální uskupení, která jsou v něm však zastoupena ve výrazně menší míře. Nachází se zde politické strany převážně středové až středoprávé. Jedinými levicovými subjekty jsou Zastupitelstvu města Plzně ČSSD a KSČM.

Zkoumání procesu povolebního vyjednávání v Zastupitelstvu města Plzně bylo provedeno na příkladu koalice vzešlé z posledních komunálních voleb v roce 2014. Informace o podobě vyjednávání byly získány za základě výsledků kvalitativního šetření, které probíhalo formou polostrukturovaného dotazování zástupců vyjednávacích týmů stran, které se staly součástí Zastupitelstva města Plzně v aktuálním volebním období. Vítězem těchto voleb bylo hnutí ANO 2011, které po přepočtu hlasů na mandáty získalo stejný počet křesel v zastupitelstvu jako ODS a ČSSD, které ve volbách obdržely hlasů méně. Vyjednávání probíhalo ve dvou fázích. V první fázi byla projevena snaha o překlopení podoby vládní

koalice, která je tvořena spojením ANO 2011, ČSSD a KDU-ČSL, a k zajištění většiny v zastupitelstvu měl být přizván ještě jeden z menších zastupitelských subjektů. Utvoření této koalice bylo subjektům doporučeno i ze strany celostátního vedení, nicméně k jejímu vzniku nakonec nedošlo. V druhé fázi vyjednávání byla domluvena podoba koalice, která byla následně zvolena na ustavujícím zastupitelstvu 26 dní po skončení voleb, a která je složena ze stran ČSSD, ODS, KDU-ČSL a hnutí Občané patrioti. Za důvod, proč došlo ke spolupráci ČSSD s ODS a nikoliv s ANO 2011, uvádí shodně obě velké koaliční strany svou vzájemnou znalost, která pramení ze spolupráce v uplynulém volebním období.

Elementárními proměnnými, které dle dotazovaných mají vliv na to, s kým je budoucí koalice utvořena, jsou vzájemná znalost a předchozí zkušenost či spolupráce aktérů, následují programové střety a až na posledním místě je ideologické hledisko. To je stranami zvažováno pouze v případě KSČM, se kterou deklarují svou nespolečnou práci všichni aktéři s výjimkou ČSSD.

Významné postavení v politickém systému města Plzně mají čtyři největší městské obvody Plzeň 1 až Plzeň 4. Strany koordinují povolební vyjednávání na městské úrovni s úrovní obvodní a pokud to volební zisky dovolí, snaží se o vytvoření koalic v obvodních zastupitelstvech po vzoru celoměstské správy. Zkopírování městské koalice na úroveň městských obvodů zjednodušuje jejich spolupráci a podporuje fungování města jako celku. Ačkoliv se aktéři pokoušeli o přenesení celoměstského modelu na obvodní úroveň, nepodařilo se spojení v přesné podobě realizovat na žádném městském obvodě. Důvodem byla buď absence jednoho ze členů městského zastupitelstva v obvodním, nebo z nedostatečného počtu získaných mandátů koalice těchto čtyř stran v zastupitelstvu městského obvodu.

Závěr:

Komunální politika na území města Plzně má mnoho specifických rysů, které ovlivňují to, jaké koalice jsou v Zastupitelstvu města Plzně utvářeny. Ze srovnání typů utvářených koalic od roku 1994 do současnosti je patrné, že tyto neodpovídají predikcím, které vychází z poznatků teorie koalic, a její aplikace na komunální úroveň je tedy v případě města Plzně možná (máme k dispozici informace o volebních výsledcích, počtu stran a jejich umístění na ideologické ose), nicméně její závěry zde nejsou platné. Podobu utvářené koalice ovlivňuje více prostředí ve kterém vzniká, tedy vzájemná znalost aktérů a historická zkušenost, než ideologické hledisko, či touha po maximalizaci zisků. Nelze tedy říci, že by motivací stran bylo pouhé nabytí

maximálního počtu křesel v Radě města Plzně či prosazení volebního programu – tedy ani office-seeking, ani policy-seeking.

Tato práce přináší příspěvek k diskuzi o možnosti využití teorie v dalších obcích České republiky. Závěry v ní zjištěné nejsou přenositelné na jiné obce a nemohou být zobecňovány na prostor celé České republiky. Mohou však sloužit jako inspirace a podnět pro další výzkumné práce.

Použitá literatura:

- (1) Balík, S. (2008): *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994–2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- (2) Cabada, L. – Šanc, D. (2005): *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- (3) Cabada, L. a kol.: *Koalice a koaliční vztahy*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- (4) Český statistický úřad [online]. Dostupné z: www.czso.cz.
- (5) Dančák, B. – Fiala, P. – Hloušek, V. (2005): *Europeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- (6) Duverger, M. (2016): *Politické strany*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.
- (7) Kubát, M. (2010): *Politická opozice v teorii a středoevropské praxi*. Praha: Dokořán.
- (8) Leiserson, M. (1968): *Factions and Coalitions in One-Party Japan: An Interpretation Based on The Theory of Games*. *The American Political Science Review* 3/1968, s. 770-787.
- (9) Laver, M. – Schofield, N. (1998): *Multiparty government. The Politics of Coalition in Europe*. University of Michigan Press.
- (10) Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Dostupné z: www.mvcr.cz.
- (11) Novák, M. (1997): *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON.

- (12) Obecně závazná vyhláška statutárního města Plzně č. 8/2001, Statut města [online]. Dostupné z: www.plzen.eu.
- (13) Pennings, P. – Keman, H. – Kleinnijenhuis, J. (2006): *Doing Research in Political Science. An Introduction to Comparative Methods and Statistics*. London: SAGE Publications.
- (14) Plzen.eu: oficiální informační server města Plzně [online]. Dostupné z: www.plzen.eu.
- (15) Rapoport, A. (1974): *Game Theory as a Theory of Conflict Resolution*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- (16) Říchová, B. (2014): *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.
- (17) Sartori, G. (2005): *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- (18) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky.
- (19) Volby.cz – Český statistický úřad [online]. Dostupné z: www.volby.cz.
- (20) Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) [online]. Dostupné z www.portal.gov.cz.
- (21) Zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností [online]. Dostupné z www.portal.gov.cz.